

**ПРИВРЕДНОПРАВНИ ОКВИР И
ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ ДРЖАВА
ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ**

**THE LEGAL FRAMEWORK AND THE
ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE
SOUTHEAST EUROPEAN COUNTRIES**

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
University Business Academy in Novi Sad
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Нови Сад, 14. новембар 2019.

Зборник радова са Међународног научног скупа
„Привредноправни оквир и економски развој држава
Југоисточне Европе“ одржаног 14. новембра 2019. године у
Новом Саду, у организацији
Правног факултета за привреду и правосуђе
Универзитета Привредна академија у Новом Саду

Издавач:

Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet.info

Рецензенти:

Др Мирко Кулић, редовни професор
Др Ненад Аврамовић, редовни професор
Др Милош Марковић, редовни професор
Др Радица Шиповац, редовни професор
Др Дарко Голић, ванредни професор
Др Предраг Мирковић, ванредни професор
Др Маријана Младенов, доцент
Др Јоко Драгојловић, доцент
Др Ненад Бингулац, доцент

За издавача:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Уредник:

Др Мирко Кулић, редовни професор

Штампа:

Штампарија ФЕЉТОН, Нови Сад

Тираж:

250

ИСБН 978-86-6019-099-6

Научни одбор:

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ – председник Научног одбора

Декан Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ

Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ

Ректор Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР НЕНАД АВРАМОВИЋ

Шеф Привредноправне и међународноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА

Продекан за науку и развој и шеф Грађанскоправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ - МИЈАТОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР АЛЕКСАНДАР РАДОВАНОВ

Професор Емеритус Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДУШАНКА ЂУРЂЕВ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЦАТИЈЕВ

Шеф катедре кривичноправних наука Руске академије за адвокатуру и нотаријат | Руска Федерација

АКАДЕМИК ДР НЕДЕЉКО СТАНКОВИЋ

Ректор Европског универзитета Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

АКАДЕМИК ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ

Председник Основног суда у Котору | Република Црна Гора

АКАДЕМИК ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ

Судија Врховног суда Црне Горе | Република Црна Гора

АКАДЕМИК DR WOLFGANG RONRBACH

St. Elizabeth University of Health and Social Sciences | Austrija

ДОЦ. ДР ЈАН ЈАНАЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ

Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ПРОФ. ДР НЕЋО ДАНИЛОВИЋ

Редован професор Универзитет Никола Тесла у Београду и председник међународног удружења методолога друштвених наука у Београду | Република Србије

ДОЦ. ДР АЛБИНА АБИДОВИЋ

Доцент на Европском универзитету Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

ПРОФ. ДР РУДИКА ГМАЈНИЋ

Професор на Медицинском факултету у Осиеку и члан Хрватске академије медицинских наука | Република Хрватска

ПРОФ. ДР МИЛАН ЧАМПА

Ванредни професор на Факултету за здравствену негу Универзитета Ново Место | Република Словенија

ПРОФ. ДР СИМЕОН ГЕЛЕВСКИ

Професор у пензији на Правном факултету у Скопљу | Северна Македонија

PROF. DR ALEXIOS PANAGOPOULOS

University neapolis paphos Cyprus master studys in public law and administration | Kiparska Republika

ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ

Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ

Продекан за наставу на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ

Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ

Шеф опште и теоријске катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ ОБРАДОВИЋ

Саветница декана на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ, доцент - председник Организационог одбора

ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ, доцент

ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ, ванредни професор

ДР САЊА ШКОРИЋ, доцент

ДР ЈЕЛЕНА СТОЈШИЋ ДАБЕТИЋ, доцент

ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ, доцент

ДР МАРКО СТАНКОВИЋ, доцент

ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ, доцент

МСР. ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

МСР. СТЕФАН ДИТРИХ, асистент

МСР. ВЛАДИМИР АВРАМОВИЋ

МСР. ДИЈАНА БОРЕНОВИЋ, асистент

Секретар:

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

Akademik dr Mirko Smoljić

*Veleučilište Lavoslav Ružička, Vukovar, Republika Hrvatska,
e-mail: m.smoljić@pravni-fakultet.info*

Dr Dejan Logarušić, docent

*Pravni fakultet za privredu i pravosude
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
e-mail: dejan.logarusic@pravni-fakultet.info*

PRIVREDNI KRIMINALITET

Apstrakt:

Privredni kriminalitet već dugo vremena predstavlja predmet interesovanja kriminalne politike i krivičnog prava kako na domaćem tako i na međunarodnom planu. Organizovani privredni kriminalitet kao društveno štetna pojava, u svim oblicima privredne delatnosti manifestuje se u različitim oblicima, nanoseći ogromnu štetu državi, raznim subjektima privrednog poslovanja, kao i pojedincima. Pojava kriminala u privredi teško se detektuje, suzbija i sprečava. Delovanje organizovanih kriminalnih grupa u oblasti privrednog kriminala ugrožava ekonomsku bezbednost jedne zemlje, a samim tim i njenu nacionalnu bezbednost.

Sa stanovišta stabilnosti i prosperiteta jedne države na unutrašnjem planu, kao i sa stanovišta njene pozicije u međunarodnim odnosima važno je da li određena država ima stabilan ili nestabilan ekonomski sistem i razvijene odnosno nerazvijene ekonomske odnose. Autori u radu razmatraju osnovne odrednice privrednog kriminaliteta kao i kakve su mogućnosti za suzbijanje i neutralisanje posledica ovakve pojave.

Za efikasnu borbu protiv organizovanog kriminala neophodno je, u potpunosti, primenjivati zakonski okvir, formirati (postojeće reorganizovati) specijalizovane državne institucije, i obezbediti koordinaciju između njih. Organizovani kriminalitet ne može se u potpunosti iskoreniti, ali određenim oblicima može se svesti na niži nivo, sa ciljem da se adekvatnim sredstvima efikasno suzbije i iskoreni u onim oblastima u kojima prouzrokuje najveću štetu. Štetnost privrednog kriminaliteta ogleda se u njegovom pogubnom delovanju na najvažnije društvene vrednosti i dobra kao što su demokratija, vladavina prava, demokratske institucije i tržišna ekonomija.

Ključne reči: *ekonomska bezbednost, ekonomski sistem, organizovani kriminal, finansijski kriminalitet*

1. UVOD

Privredni kriminalitet, kao složena društveno ekonomska pojava, od svojih začetaka ne poznaje unutar državne i međunarodne granice, širi se brzo, odnosno poslednjih godina postaje dominantan i skoro nerešiv problem unutar velikog broja zemalja, a posebno zemalja u tranziciji.

Privredni kriminalitet ostavlja posledice na privredne delatnosti u vidu nezakonitog transfera finansijskih sredstava, prodaje robe nelegalnim tokovima bez plaćanja poreza, akcize što se odražava na proizvodnju, trgovinu, spoljnotrgovinski promet, računovodstvo, odnosno sektor ugostiteljstva i slično.

Kao i mnoge zemlje u razvoju tako je i Srbija izložena brojnim bezbednosnim rizicima, među kojima je posebno značajan organizovani kriminal, u svim oblastima ispoljavanja, a naročito u finansijskoj sferi, ali i u oblasti trgovine ljudima, oružjem, motornim vozilima a posebno se razvio u oblasti visokotehnološkog kriminala. Poseban bezbednosni izazov je i korupcija, sa kojom se susreću mnoge razvijene zemlje i koja ugrožava temeljne vrednosti društva i usporava procese integracija jedne zemlje. Među definicijama korupcije koje su najviše prisutne u stručnoj literaturi i javnosti je definicija Svetske banke, koja korupciju definiše kao „zloupotrebu javnih resursa zarad ličnih interesa”.

Osnovni društveni cilj istraživanja odnosi se na praktičnu potrebu saznanja i prikupljanja informacija institucijama i subjektima koji su zainteresovani za oblast privrednog kriminala, a posebno za njegove savremene oblike kao i oblike detekcije. Smatra se da su zemlje u tranziciji, među kojima se nalazi i Srbija, uporište privrednog kriminaliteta i plodno tlo za njegov razvoj, te je potrebno da se istraže uzročnici ove pojave odnosno načini njegove detekcije, prevencije i mogućnosti suzbijanja ovog negativnog društvenog pravca.

U praksi se sreće postojanje povezanosti između privrede i politike, odnosno subjekata koji imaju ekonomsku i političku moć, pošto u periodu razvoja najteže oblike kriminala vrše pripadnici društvene elite, iz sveta biznisa i drugo. Najveći deo ovakvih delatnosti ostaje nekažnjen i najčešće nepoznat javnosti a i sama statistika kriminala ovakva dela jednostavno i ne konstatuje i najčešće ova statistika nije realan pokazatelj krivičnih dela privrednog kriminala.

2. KORUPCIJA KAO POJAM

Korupcija postoji u svim društvima, prvenstveno u društvima u kojim nisu uspostavljeni efikasni mehanizmi kontrole, gde ne postoje standardi ličnog integriteta i profesionalne etike. Oblast javnog sektora poznaje slučajeve korupcije, koji su prisutni u većini a naročito u postupcima javnih nabavki, u oblasti sudskih procesa, prilikom izdavanja raznih dozvola (administrativnih, građevinskih, dozvola za rad, za uvoz-izvoz, i dr), u oblasti zdravstvene zaštite, u oblasti obrazovanja, kao i finansiranje političkih stranaka.

Korupcija predstavlja zloupotrebu javne službe i javnog položaja u cilju ostvarivanja lične privatne koristi tj. ostvarenje privatnih na štetu javnih interesa i opšteg dobra. Kao rezultat takvog ponašanja dolazi najčešće do nepropisnog trošenja budžetskih sredstava, odnosno sredstava poreskih obveznika, i neceleshodnog upravljanja javnom imovinom. Pojavni oblici korupcije u javnom sektoru se najčešće klasifikuju kao sukob interesa, podmićivanje, nelegalne nagrade i ekonomska ucena.

Sukob interesa čini radnju u kojoj počinioci primenjuju svoj uticaj zbog ostvarivanja ličnog interesa, a ne sa ciljem sticanja dobiti institucije. Sukob interesa postoji kada funkcioner ili službenik, u javnom sektoru, službenu dužnost vrši pod uticajem privatnih interesa. Sukob interesa je teško dokazati i analizirati pošto se ponekad pojavljuje sa oblicima nepotizma i kronizma.

Mito, kao oblik korupcije, može se definisati kao davanje, nudenje ili traženje neke vrednosti radi ostvarivanja uticaja na aktivnosti i odluke.

Podmićivanje, kao fenomen u društvu, ima dugu tradiciju i najčešće se vezuje za politiku. Istraživanja i obelodanjeni izveštaji navode da primena šema korupcije je česta i one čine preko 30% svih kriminalnih radnji, odnosno sam postupak korupcije uključuje učešće više od jedne osobe, sa težnjom ostvarivanja obostranih obaveza i uzajamnih koristi. Osoba zaposlena u državnom organu koja donosi važne odluke, na osnovu ovlašćenja, može da bude u sprezi sa osobom koja želi da ostvari na lak način lični interes.

Kategorija podmićivanja poznaje tri osnovna tipa korupcije : mito koje se daje nelegalno za dobijanje dozvola, uređenih odredbama zakona, za obavljanje planom predviđenih aktivnosti, mito koje se daje sa željom ostvarivanja povlašćenog tretmana ili dobijanje ugovora na tenderu za javne nabavke čak i u slučaju kada nije najbolji ponuđač. Mito kao tip korupcije je štetan za društvo, pošto lošiji ponuđač dobija ugovor

koji je predmet tendera, što predstavlja prevaru poreskih obveznika u ekonomskom i moralnom smislu.

Nelegalne nagrade i pokloni slične su podmićivanju, pošto se pokloni uručuju nakon okončanja poslovnih dogovora, teško ih je dokazati, odnosno davanjem poklona ne postoji uvek nužna namera da se utiče na poslovne odluke.

Ekonomске ucene predstavljaju kriminalne radnje koje su suprotne kriminalnim radnjama u vezi sa podmićivanjima imaju značajne negativne ekonomske posledice.

Neadekvatna realizacija ugovora o javnim nabavkama dodatno uvećava negativne efekte korupcije, odnosno posledice nabavki se odražavaju dvostruko negativno na povećanje troškova naručioca, povećano trošenje budžetskih (javnih) sredstava, za lošiji kvalitet usluga koji bi se postigao da su javne nabavke sprovedene bez koruptivnih elemenata. Štetu nastalu od korupcije, plaćaju građani poreski obveznici, korisnici usluga, za čiju realizaciju su neracionalno utrošena veća javna sredstva.

3. NASTANAK I DEJSTVA PRIVREDNOG KRIMINALITETA

Kao jedna od specifičnosti privrednog kriminaliteta jeste posebna mogućnost dobrog organizovanja i prilagođavanja društveno-političkim i ekonomskim uslovima u zemlji. Učesnici i počinioci uglavnom teže da ostvare uticaj na donošenje državnih odluka u oblasti ekonomije i politike.

Jedan od modaliteta za koje se vezuje pojava privrednog kriminaliteta svakako da jeste pojava „sive ekonomije“ u okviru koje se nezakonito ostvaruje dobrobit određenih društvenih grupa odnosno sticanje novčane dobiti umesto one koja je trebala da bude uplaćena u društveni budžet te na taj način narušavaju ekonomsku ravnotežu. „Siva ekonomija“ predstavlja privredu van zakonskih propisa, koje se ispoljavaju kroz delatnost određenih subjekata koji ne poštuju propise države o načinu ponašanja o ekonomskim odnosima, već izbegavaju da državi plaćaju poreske, carinske i druge dažbine i to dovodi do njihovog bogaćenja.

Svakako da privredni kriminalitet sa svojim specifičnostima nije nezavisna pojava nego se svakako uzročno posledično povezuje sa određenim društveno-ekonomskim i političkim promenama u zemlji.

Prikrivenost privrednih delikata i teško identifikovanje krivičnih dela, odnosno negativne posledice koje dela privrednog kriminaliteta nose sa sobom, utiču na razvoj savremenog društva. Posledice krivičnih dela se svrstavaju u grupu privrednih krivičnih dela koja nisu samo štetna za privredni sistem, nego i višestruko razaraju društveni poredak što dalje povlači i druge negativne pojave koje proizilaze iz stanja ekonomskog siromaštva.¹

4. KARAKTERISTIKE PRIVREDNOG KRIMINALITETA

Savremeni privredni kriminalitet se manifestuje u velikom broju formi i teži ka što boljoj organizovanosti odnosno uspostavljanju kontrole nad legalnim privrednim poslovanjem. Raznovrsni oblici i dinamičnost privrednog kriminaliteta pronalaze potrebu stalnog usavršavanja i kriminalističkih metoda čija primena ima poseban značaj u obezbeđivanju dokaza i samom dokazivanju krivičnih dela u oblasti privrednog kriminaliteta.

Privredni kriminalitet odlikuju sledeće karakteristike:²Sposobnost prilagodavanja novim društveno ekonomskim odnosima i pravnoj regulativi koja reguliše oblast privrednog poslovanja, prikrivenost i konspirativnost izvršenja, visoka „tamna brojka”, koristoljublje i motiv da se do profita dođe na nelegalan način, ugrožavanje poverenja društva u funkcionisanje privrednog sistema, specifična svojstva izvršilaca krivičnih dela privrednog kriminala i svojstva koja se odnose na njihovu profesiju a izvršioci su najčešće odgovorna službena lica u privrednom i finansijskom poslovanju.

Jedna od najznačajnijih osobina privrednog kriminaliteta je da ga u većini slučajeva čine krivična dela iz koristoljublja. Ove oblike privrednog kriminaliteta karakteriše latentna prikrivenost, odnosno posledice ovih krivičnih dela nisu odmah vidljive ni oštećenom, a sama prikrivenost ogleda se u tome što su izvršioci najčešće službena lica, odnosno lica koja se nalaze na položaju u državnim institucijama. Na neki način ovde se može govoriti o faktičkom imunitetu izvršilaca ovakvih krivičnih dela.³

1 Pihler, S., (1993). Ka savremenoj koncepciji ekonomskog kriminaliteta. U: Aktuelni problemi suzbijanja kriminaliteta, Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, str. 35-38.

2 Škulić, M., (2017). Zloupotreba položaja odgovornog lica, ratio legis i neki nedostaci postojeće inkriminacije. U: Stevanović I. & Čolović V. (ur.) Privredna krivična dela. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Institut za uporedno pravo str. 71.

3 Hristov, Z., (2017). Psihološke i kriminalističke karakteristike učinilaca krivičnih dela protiv ekonomije, Crimen, 2/2017, str. 159.

5. USLOVI NEOPHODNI ZA RAZVOJ PRIVREDNOG KRIMINALITETA

Za pojavu i razvoj privrednog kriminaliteta potrebni su određeni uslovi koji pogoduju njegovom razvoju. Jedan od najčešćih uslova koji se pojavljuje u zemljama u tranziciji su česte izmene i dopune zakonskih propisa, prestrukturiranje (spajanje i razdvajanje preduzeća) koji dovode do novih oblika preduzeća, bez donošenja i primene nove interne regulative, opštih akata i drugo. Pojedina preduzeća se osnivaju sa ciljem obavljanja pojedinih uvozno- izvoznih poslova i nakon obavljenih kriminalnih radnji takva preduzeća se gase.

Privredni kriminalitet čine i česti slučajevi neredovnog i netačnog evidentiranja računovodstvenih promena, neispravnog vođenja ostvarene proizvodnje ili zaliha.

Jedan od uslova koji doprinosi razvoju kriminaliteta jeste nedostatak interne i eksterne kontrole različitih vidova delatnosti. Različite inspeksijske službe često ne mogu da postignu vršenje detaljne kontrole privrednih subjekata.

usavršavanja i primene stalnog nadzora inspeksijsko- revizorskih službi, odnosno unutrašnjih kontrola privrednih subjekata kako bi se predupredile određene aktivnosti privrednih subjekata.

Potrebno je doneti pravnu regulativu koja bi pojačala zaštitu imovine, odnosno treba da se preduzimaju aktivne fizičke i tehničke mere za zaštitu određenih oblika imovine i primena kombinacije fizičke i tehničke zaštite. Razvoju kriminaliteta doprinosi loša kadrovska politika odnosno, lažiranje objavljenih konkursa za zapošljavanje, prijem nestručnih ljudi (rodbinski ili politički uticaji).

6. POJAVNI OBLICI PRIVREDNOG KRIMINALITETA

Privredni kriminalitet je jedan od najvećih problema našeg društva koji se negativno odražava na sve segmente života i predstavlja ozbiljnu kočnicu privrednog i društvenog razvoja jedne zemlje. Zemlje u tranziciji, kao Srbija, nalaze se u „ procesa odumiranja države” u smislu vlasničke transformacije, prelaska državne svojine u privatnu, kada u uslovima još nerazvijene tržišne ekonomije, dolazi do rasta „sive ekonomije”, što za posledicu ima pojavu legalizacije novca koji potiče iz nelegalnih izvora odnosno „pranja novca” i što je sve to doprinosi pojavi oblika privrednog kriminala.

Kao jedan od najčešće zastupljenih oblika privrednog kriminaliteta nalazi se u poreskoj oblasti i predstavlja pranje novca, koje obuhvata proces prikrivanja nezakonitog porekla novca (imovine) stečene na kriminalan način. Postupak pranja novca zasniva se na čestim promenama vlasnika iz nelegalnih u legalne tokove.

Veliki problem, odnosno jedan od zastupljenijih oblika kriminala odnosi se na finansiranje terorizma⁴, prikupljanje i distribuiranje sredstava sa namerom izvršavanja terorističkih napada i finansiranja akcija terorističkih grupa odnosno individualnih terorista.

Često zastupljeni oblici privrednog kriminaliteta su u oblasti falsifikovanja novca⁵, hartija od vrednosti, kao i krivična dela u oblasti tržišne konkurencije koja se vrše povredom ravnopravnosti i stvaranjem monopola i neloyalne konkurencije na tržištu.

Prema važećem Krivičnom zakonu Republike Srbije⁶ u grupi krivičnih dela protiv privrede, pored onih dela koja su nedvosmisleno uperena protiv privrede poput: *prevara u obavljanju privredne delatnosti, pronevera u obavljanju privredne delatnosti, zloupotreba poverenja u obavljanju privredne delatnosti*, predviđena su i dela koji su usmereni protiv fiskalnog sistema. To su prvenstveno *Poreska utaja, Neuplaćivanje poreza po odbitku, Falsifikovanje i zloupotreba platnih kartica, Falsifikovanje hartija od vrednosti*, koja se označavaju kao krivična dela koja su usmerena protiv ekonomije.⁷

Krivična dela koja su usmerena protiv ekonomije ostvaruju negativne implikacije u oblasti fiskalne sigurnosti i funkcionisanja, odnosno poreskog sistema i u većini krivičnopravnih sistema svrstana su u grupu krivičnih dela koja nose naziv „krivina dela protiv ekonomije”.⁸ U širokom spektru krivičnih dela protiv ekonomije navode se i pljačkanje banke, ali i ona dela koja su povezana sa ugrožavanjem nuklearnog sistema jedne zemlje.

Svojstva učinilaca krivičnih dela imaju značaj prilikom operativnog rada organa socijalne kontrole u cilju suzbijanja ovakvog vida kriminala.

4 Stanković, N., (2014). Terorizam i finansiranje terorizma, Brčko, Evropski univerzitet Brčko, preuzeto sa <https://eubd.edu.ba/>.

5 Đokić, Z., (2008). Falsifikovanje i zloupotreba platnih kartica, zbornik radova, Internacionalna asocijacija kriminalista, Brčko.

6 Krivični zakon (“Sl. glasnik RS”, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016).

7 Kostić, J., et al., (2017). Objekt zaštite krivičnih dela protiv privrede, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Institut za uporedno pravo, str. 257- 269.

8 Kostić J., op.cit. str. 260.

U literaturi se najčešće ističe da su izvršioc i krivičnih dela uglavnom pripadnici viših socijalnih i ekonomskih nivoa, da su u većini slučajeva inteligentniji i obrazovaniji od počinitelaca drugih vidova kriminaliteta. Rezultati nekih istraživanja su pokazali da postoje značajne razlike između učinioca privrednih delikata u odnosu na njihovu starosnu dob.

Tako na primer učinioci krivičnih dela mladi od 35 godina uglavnom deluju individualno, poseduju niži stepen obrazovanja, odnosno prosečno su inteligentni, pričinjavaju štetu koja ne prelazi vrednost od 100.000 \$ i žive u skromnim uslovima. Međutim, nasuprot njih, lica starija od 35 godina se odlučuju za organizovanje delovanja u grupi, visoko su obrazovani i inteligentni su iznad proseka, prouzrokuju štetu koja prevazilazi vrednost od 100.000 \$, poseduju određeni statusni simbol i žive u luksuznim stanovima i kućama.⁹

6. MOGUĆNOST PROCENE, KRIMINALISTIČKE PROGNOZE I PREVENCIJE PRIVREDNOG KRIMINALITETA

Kada se posmatra racionalna kriminalna politika u suprodstavljanju kriminalitetu prednost se daje prevenciji. Praćenje privrednog podrazumeva sagledavanje stanja i kretanja i prognozu ovog kriminaliteta za budući period, a sama prevencija se sastoji od blagovremenog delovanja na uzroke privrednog kriminaliteta sa ciljem sprečavanja njegovog izvršenja.

Kao nužni preduslov suzbijanja privrednog kriminaliteta je poštovanje i primena kriminalističkih načela brzine, operativnosti, metodičnosti i upornosti uz organizovan timski rad i nužnu saradnju sa ostalim organima otkrivanja.

Procena privrednog kriminaliteta obuhvata sagledavanje stepena ugroženosti privrednim kriminalitetom, počev od radnih mesta, preduzeća i organizacija, pojedinih sektora i oblasti odnosno pojedinih grana privrede kao i određenih geografskih celina. Pored dinamike i strukture privredni kriminalitet obuhvata i njegov obim, zajedno sa „tamnom brojkom” ovog kriminaliteta jer se jedino ispravnom procenom može doći do objektivnog broja o izvršenim krivičnim delima iz ove oblasti. Kako bi se ispravno procenila „tamna brojka” neophodna je centralna obrada privrednog kriminaliteta na nivou Ministarstva unutrašnjih poslova.

Najznačajniju funkciju u oblasti prevencije privrednog kriminaliteta imaju organi koji su, u postupku svoje zakonske nadležnosti na suzbijanju

⁹ Hristov, Z., (2017). Psihološke i kriminalističke karakteristike učinilaca krivičnih dela protiv ekonomije, Crimen, 2/2017, str. 160.

ovog vida kriminaliteta upravo u mogućnosti da blagovremenim intervenisanjem utiču na otklanjanje mnogih uslova i okolnosti koji pogoduju vršenju konkretnih krivičnih dela kao: Organi unutrašnjih poslova, Poreska uprava, Inspekcijски organi, Carina, Javno tužilaštvo, Sudovi, Organi koji su dužni da međusobno saradjuju na planu prevencije i represije privrednog kriminala.

U sprovođenju preventivnih mera, radi sprečavanja privrednog kriminala, organi unutrašnjih poslova su u povoljnijoj situaciji jer prvi, još u fazi kriminalističke kontrole ili kriminalističke obrade, dolaze do interesantnih podataka, činjenica i okolnosti u oblasti privrednog poslovanja, mnogih privrednih subjekata. Imaju i na raspolaganju i banku podataka zasnovanu na primeni kibernetičkog metoda, tj. korišćenja kriminalističko-informativnog sistema koji im omogućava raznovrsnu obradu podataka i naučni i stručni prilaz prevenciji privrednog kriminaliteta.

7. STANJE PRIVREDNOG KRIMINALITETA U REPUBLICI SRBIJI

Kako bi se utvrdile osnovne odrednice privrednog kriminala u R Srbiji, moralo bi se posmatrati stanje odnosno koje su mogućnosti daljeg razvoja privrednog kriminaliteta u Srbiji.

Tabela br.1: Punoletni počinioci krivičnih dela u R Srbiji u periodu od 2007.-2018. godine¹⁰

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ukupno	98702	101723	100026	74279	88279	92879
Učinilac poznat	61922	67405	64456	50870	59674	67876
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ukupno	91411	92600	108759	96237	90348	92802
Učinilac poznat	61560	54568	64224	67089	61767	63831

¹⁰ Republički zavod za statistiku Srbije, preuzeto sa sajta <http://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/pravosudje/>

Tabela br.2: Prijavljena krivična dela protiv privrede¹¹

2007	2008	2009	2010	2011	2012
2663	3099	3131	2479	2957	3221
2013	2014	2015	2016	2017	2018
3397	3347	3526	3333	2939	2767

Na osnovu gore navedenih tabelarnih prikaza može se utvrditi da krivična dela protiv privrede čine oko 4% od ukupnih krivičnih dela, pri čemu poslednje dve godine, odnosno 2017. i 2018. godine ima tendenciju pada, a najmanje slučajeva zabeleženo je tokom 2010. godine. Iako su ovo statistički podaci na osnovu praćenja poslednjih 11 godina gotovo se sa sigurnošću može reći da je broj ovih krivičnih dela veći, ali da zbog svoje latentne prikrivenosti ne mogu se uzeti kao strogo i apsolutno merodavni u određivanju njihovog broja.

Tabela br.3: Struktura privrednog kriminala u R Srbiji tokom 2018. godine¹²

Prevara u obavljanju privredne delatnosti	63
Prevara u osiguranja	9
Proneverea u obavljanju privredne delatnosti	33
Poreska utaja	967
Neuplaćivanje poreza po odbitku	39
Zloupotreba položaja odgovornog lica	343
Zloupotreba u vezi sa javnom nabavkom	28
Zloupotreba u postupku privatizacije	3
Zaključenje restriktivnog sporazuma	3
Primanje mita u obavljanju privredne delatnosti	10
Davanje mita u obavljanju privredne delatnosti	1
Prouzrokovanje lažnog stečaja	4
Прoузрoкoвaњe стeчaja	9

¹¹ Ibid

¹² Na osnovu podataka preuzetih sa sajta Republičkog zavoda za statistiku Srbije, <http://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/pravosudje/>

Oštećenje poverilaca	61
Nedozvoljena proizvodnja	57
Nedozvoljena trgovina	385
Krijumčarenje	27
Onemogućavanje vršenja kontrole	12
Neovlašćena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga	73
Narušavanje poslovnog ugleda i kreditne sposobnosti	3
Odavanje poslovne tajne	8
Falsifikovanje novca	136
Falsifikovanje HOV	28
Falsifikovanje i zloupotreba platnih kartica	196
Falsifikovanje zankovam državnih žigova za obeležavanje robe, merila i predmeta od dragocenog metala	3
Falsifikovanje znakova za vrednost	6
Pravljenje, nabavljanje i davanje drugom sredstava za falsifikovanje	3
Pranje novca	32
Obmanjivanje kupaca	7
Izdavanje čeka i korišćenje platnih kartica bez pokrića	75
Zloupotreba monopolističkog položaja	4
Zloupotreba ovlašćenja u privredi	139

Prema brojčanim podacima navedenim u tabeli može se istaći da tokom 2018. godine, što važi i po statističkim pokazateljima iz ranijih godina **poreska utaja** i dalje predstavlja dominantan oblik kriminalne radnje u okviru privrednog kriminaliteta. Kao razlog tome može se reći da se najčešće ovi oblici kriminalnih radnji i proganjaju jer je u interesu države naplata poreza i samim tim administracija se pokazuje kao efikasna u borbi protiv poreske utaje. Dela protiv javnih finansija se posebno izdvajaju u strukturi krivičnih dela jer zauzimaju njen najveći deo. Aktivnosti koje se spovode treba umrežiti sa organima MUP-a, istražnim i sudskim organima.

ZAKLJUČAK

Privredni kriminal kao pojam odnosno kriminološko-pravna kategorija još uvek je predmet akademskog sporenja koje je uzrokovalo višestruke poglede na ovaj problem i njegove osnovne odrednice. On predstavlja složeni kriminološki pravni fenomen koji je nastao u savremenom društvu sa razvojem privrede i tržišta odnosno negativnim posledicama za celokupne temelje današnjeg društva.

Posledice krivičnih dela ne štete samo privrednom sistemu neke zemlje, nego višestruko razbijaju društveni poredak ometaju njegov razvoj i ostavljaju mnogo negativnih posledica koje proizilaze iz stanja ekonomskog siromaštva.

Pored nesumnjive štetnosti posledica privrednog kriminaliteta i prikrivenosti koja karakteriše privredna krivična dela i njihove učinioce, nije lako identifikovati, niti utvrditi žrtve inkriminiranih radnji u ekonomskoj sferi jer takvi kriminalni akti ne izazivaju istu pažnju kao drugi oblici nasilničkog i drugog konvencionlanog kriminaliteta. Ovakva krivična dela jesu jedna od najopasnijih krivičnih dela, ne samo zbog svoje prisutnosti u kaznenim evidencijama i zbog svog obima nego i zbog štetnih posledica koje nose sa sobom.

Gotovo da nema zemlje koja se ne suočava sa problemom organizovanog kriminala, a kako privredni kriminalitet zauzima veliki udeo u ukupnom kriminalu, kako po kvantitetu, tako i po strukturi i dinamici, materijalnim i drugim posledicama, važno je posvetiti veliku pažnju izučavanju ovog problema. Izučavanje privrednog kriminaliteta povezano je sa segmentima društvenog života i postaje veoma aktuelno s obzirom na burne socijalne, ekonomske i političke promene u društvu.

Academician Mirko Smoljić, PhD
Polytechnic Lavoslav Ruzicka, Vukovar, Republic of Croatia
e-mail: m.smoljić@pravni-fakultet.info

Dejan Logarušić, PhD, Assistant Professor
Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad
e-mail: dejan.logarusic@pravni-fakultet.info

COMMERCIAL CRIME

Abstract:

For a long time, commercial crime, presents subject of interest for criminal policies and criminal right both at domestic and international plan. Organized commercial crime as a socially harmful appearance, in every form of commercial activities manifest itself in different forms, making a lot of damage to country, various of subjects in commercial bussines, and also to individuals. This manifest is very hard to detect, a reduce i prevent criminal group operations in field of commercial crime harms economics security of one country, and therefore its national security.

From view of stability and prosperity of one country on inner plan, also from view its position on international relationships it is very important does that country has steady or insteady economic system and developed or undeveloped economic relationships. In this essey it will be shown what are a possibilites for repression and neutralization of consequences of this appearance.

To provide legal frame, for efficient fighting organized crime, it is necessary to form specialized public institutions, to reorganize, also to provide coordination between them. Organized crime can not be in completely remove, but in definied forms of fights it can be reduced on lower level, with ultimate goal to using adequate assets efficiently reduce and dissapear in fields where the damage is highest. Harm of commercial crime is shown in his ruinous effect on most important society values and goods such as democracy, government rights, democratic institutions and market economics.

Key words: *economic security, economic system, organized crime, commercial crime*

L I T E R A T U R A

1. Banović, B. (2002). Obezbeđenje dokaza u kriminalističkoj obradi krivičnih dela privrednog kriminaliteta. Beograd, 29-43
2. Hristov, Z., (2017). Psihološke i kriminološke karakteristike učinilaca krivičnih dela protiv ekonomije. *Crimen*, 2/2017.
3. Kostić, J., et al., (2017). Objekt zaštite krivičnih dela protiv privrede, Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Institut za uporedno pravo.
4. Pihler, S., (1993). Ka savremenoj koncepciji ekonomskog kriminaliteta. U: *Aktuelni problemi suzbijanja kriminaliteta*, Beograd, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
5. Stanković N., (2014), *Terorizam i finansiranje terorizma*, Brčko, Evropski univerzitet Brčko, preuzeto sa <https://eubd.edu.ba/>.
6. Stevanović, A., (2015). *Ekološki kriminalitet- Kaznena reakcija u Srbiji - V deo*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu .
7. Škulić, M.,(2003.), *Organizovani criminal-pojam i krivičnoprocesni aspekti*, Dosije, Beograd
8. Škulić M., (2017), *Zloupotreba položaja odgovornog lica, ratio legis i neki nedostaci postojeće inkriminacije*. U: Stevanović I. & Čolović V. (ur.) *Privredna krivična dela*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja i Institut za uporedno pravo.
9. Zakon o policiji. (2016) *Službeni glasnik RS*", br. 6.
10. Krivični zakonik („Sl. glasnik RS”, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 i 94/2016).
11. Republički zavod za statistiku, preuzeto <http://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/pravosudje/>.
12. Zakon o krivičnom postupku. (2011-2014) *Službeni glasnik RS*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019.
13. *Zakon o računovodstvu* („Sl. glasnik RS”, br. 62/2013 i 30/2018).
14. Zakon o reviziji, („Sl. glasnik RS”, br. 62/13 i 30/18).
15. Zakon o javnim nabavkama, (Sl. glasnik RS, br. 124/2012, 14/2015 i 68/2015).

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

347.7:330.34(4-12)(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе" (2019 ; Нови Сад)

Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе = The legal framework and the economic development of the Southeast European countries : [зборник радова са Међународног научног скупа "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе", 14. новембар 2019. године у Новом Саду] / приредио Мирко Кулић. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2019 (Нови Сад : Фелтон). - 767 стр. ; 24 cm

Тираж 200. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз већину радова.

ISBN 978-86-6019-099-6

а) Привредно право - Економски развој - Југоисточна Европа - Зборници

COBISS.SR-ID 331477767